

Fortsætter historien?

af Uffe Østergård

Genopstod historien med attentatet den 11. september? Det hævder Uffe Ellemann-Jensen i en kronik i *Berlingske Tidende* tirsdag 23. oktober. Synspunktet er værd at tage alvorligt af to grunde. For det første er det et tidligt bud på den verdenshistoriske og epokale betydning af attentatet på World Trade Center. For det andet – og mindre vigtigt – er synspunktet repræsentativt for en udbredt misforståelse af hvad det faktisk var den japansk-amerikanske tænker Francis Fukuyama mente, da han i en artikel i 1989 proklamerede the “End of History”. Ifølge Fukuyamas analyse, der i 1992 blev fulgt op af en bog med samme titel, betød afslutningen af den Kolde Krig med en sejr for Vesten samtidig afslutningen af Historien i historiefilosofisk forstand, forstået som Historien med stort H, retning og mening.

Fukuyama hævdede at det liberale demokrati i 1989 havde sejret over sine ideologiske konkurrenter, arvemonarkiet, fascismen og kommunismen. Dette udsagn misforstod mange historikere og andre ikke filosofihistorisk skolede skribenter som en påstand om, at efter markedsliberalismens sejr over kommunismen ville der ikke ske mere i verden. Og kunne derefter i egen mening dementere Fukuyamas hegelianske påstand med triumferende påvisninger af at der stadig sker meget i en verden, der er mindst lige så fuld af konflikter og katastrofer som tidligere tiders. “Der sker fortsat meget, derfor fortsætter historien” kan man sammenfatte deres naive svar på Fukuyamas indflydelsesrige skrift. Et svar som min fornavnefælle – der ellers oftest har ret i sine analyser af storpolitik – nu har gentaget.

Kritikken af Fukuyama er naiv fordi han aldrig har påstået at historien skulle være slut, hvis man dermed forstår at der ikke skulle ske mere. Hvad han mente var, at Historien med stort meningsfyldt og retningsbestemt hegeliansk H havde mistet sit mål. Det er kun i denne bestemte forstand at Historien – med stort H – kunne siges at være slut. I Fukuyamas læsning gjaldt dette såvel Hegels liberale vision om den stadig stigende frihed som Marx’ stillen friheden på hovedet med det kommunistiske årtusindrige som Historiens mål og mening.

For Hegel sluttede Historien allerede i hans egen tid i 1820erne i og med at han, Hegel, havde gennemskuet historiens udviklingsgang som fremskridt i bevidstheden om friheden. Men denne indsigt var kun for de få, de filosofisk skolede med fornuftens øjne. Kun den filosofiske fornuft kan begribe at det går fornuftigt til i historien, med andre ord få øje på den store Historie med overordnet samfundsmæssig betydning i de mange mindre historier, der kun har personlig betydning. For Hegel var denne indsigt, denne store fortælling ikke historiens sidste ord, selv om det ofte påstås i sekundærlitteraturen. Systemer som undertrykker frihed var for ham dømt til at gå under før eller senere. Men det sker først, når mennesket er blevet bevidst om at det er frit af væsen. For Hegel eksisterer der ingen historisk automatik. Såvel Historien med stort H som historien med lille h er en kamp mellem modsætninger, hvor der permanent udvikles nye modsætninger.

Uanset graden af klarhed over Hegels lære må det siges at Fukuyamas udsagn slog an. Og muligvis troede nogle naivt at nu var fred og frihed – og rigdommens forudseelighed og kedsommelighed – var indtrådt. Denne illusion blev straks dementeret af de blodige krige i forbindelse med opløsningen af Jugoslavien, folkemordet i Rwanda og de mange andre konflikter i 1990'erne. Terrorangrebet den 11. september har fået denne realitet til at gå op for selv den mest tungnemme og isolationistiske amerikaner. Men reelt vidste vi alle sammen i forvejen at Historien muligvis havde mistet sin retning og mening, men at paradiset ikke af den grund var ankommet på jord.

Det mest interessante ved situationen efter 11. september er ikke at historien med lille h fortsætter, bl.a. med den konsekvens at mange stadig vil omkomme under krige, terroranslag og andre konflikter. Det kan vi forsøge at råde bod på, men vil formentlig aldrig have held med at forhindre. Det nye er at en gruppe fanatiske fundamentalister har haft held til at sætte Historiens mening på dagsordenen igen. Ganske vist i en pervers form, men immervæk en slags mening. Og at de oven i købet har haft held til at få en ellers så klarhjernet repræsentant for den lutherske kristendom som Jan Lindhardt til at gå over gevind med en proklamerende af vor tid som en religionskrig.

Lindhardts opråb er formentlig rettet til de ikke praktiserende danske kristne, men er temmelig uheldigt. Det er ikke rigtigt at hævde at demokratiet og velfærdsstaten udelukkende er resultater af kristendommen. Der er en forbindelse mellem lutheranisme og velfærdsstat, som bl.a. jeg selv de senere år har arbejdet med at undersøge. Og det samme gælder for demokratiet. Men det er forfejlet at hævde at demokrati og velfærdsstat er identiske med kristendommen. For det første må spørge i hvilke af kristendommens mange udgaver? Den ortodokse, den katolske, de protestantiske eller hvad? For det andet er det uheldigt at ignorere at demokratiet i 1700-tallet blev udviklet i kamp med den kristne kirke. Ikke nødvendigvis i kamp med den kristne religion, men med dens magtapparat. Altså i kamp.

Hidtil har mange antaget at islam før eller senere ville komme ind i den samme moderniseringsproces og forsones sig med demokratiet og den moderne naturvidenskab. Det modarbejdes nu af nogle ret få fundamentalistiske galninge. Men er de ikke snarest et problem for statsmagtens væbnede og straffende arm? Det tror jeg, samtidig med at vi andre er bedre tjent med at gå i informeret dialog med den moderne islamisme. Moderne islamister er nemlig ikke tilbageskuende fundamentalister som vil indføre Koranen og sharia for at komme tilbage til 600-tallets ørkenliv, selv om det hævdes i den danske debat af "eksperter" uden viden fra Lars Hedegaard og Bent Jensen til Pia Kjærsgaard og Søren Krarup. Tværtimod ønsker islamisterne at modernisere deres samfund, i en situation hvor de har oplevet den ene fallit efter den anden for sækulære moderniseringsforsøg af såvel socialistisk som kapitalistisk art. I den situation har islamister i Ægypten, Algeriet, Tyrkiet og mange andre lande formuleret en demokratisk strategi for fredelig modernisering med inspiration i religionen. Man kan have sin tvivl om de vil respektere demokratiet – det har det tyrkiske militær og har derfor fået forbudt islamistiske partier og derved pådraget sig velmenende vesteuropæeres vrede i Europarådet. Men at de forsøger at modernisere deres lande med inddragelse af befolkningsflertallet er svært at benægte. Det er den

diskussion vi skal tage. Netop for ikke at få Historien tilbage med stort, frygtindgydende og fundamentalistisk-totalitært H.

Kristeligt Dagblad 27.10 2001